

ΠΑΝΟΣ ΣΟΜΠΟΛΟΣ

ΒΕΝΤΕΤΕΣ

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ
ΒΕΝΤΕΤΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΑΝΟΣ ΣΟΜΠΟΛΟΣ
ΒΕΝΤΕΤΕΣ

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ
ΒΕΝΤΕΤΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Θέση υπογραφής δικαιούχου/ων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον η υπογραφή προβλέπεται από τη σύμβαση.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Ντοκουμέντα - Βιογραφίες
Πάνος Σόμπολος, *Βεντέτες: Εγκλήματα βεντέτας στην Ελλάδα*
Επιμέλεια-διορθώσεις: Αντωνία Γουναροπούλου
Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης
Copyright© Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη)
και Πάνος Σόμπολος, 2024
Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Απρίλιος 2024
KET Z450 ΚΕΠ 248/24
ISBN 978-618-07-0797-7

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ. ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΝΕΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ 122, 563 34 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ,
ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Π ε ρ ι ε χ ό μ ε ν α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	13
ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΤΕΤΑΣ	19

Α. ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΒΕΝΤΕΤΕΣ

Η ΣΦΑΓΗ ΣΤΑ ΒΟΡΙΖΙΑ – Έξι νεκροί και 14 τραυματίες σε δύο ώρες. Δράστης: «Όταν θα βγω από τη φυλακή θα 'μαι γέρος και δε θα με κοιτάνε τα κορίτσια! Αυτό με καίει εμένα...»	51
--	----

Ο ΓΕΝΕΙΟΦΟΡΟΣ ΠΑΤΕΡΑΣ ΕΚΔΙΚΗΘΗΚΕ. Σκότωσε μέσα στο δικαστήριο τον φονιά του γιου του. «Ημouνα άρρωστος και έγιανα...».....	69
--	----

Η ΠΟΛΥΝΕΚΡΗ ΒΕΝΤΕΤΑ ΚΑΙ Ο ΔΙΑΒΟΗΤΟΣ ΔΡΑΠΕΤΗΣ. Τα φονικά ξεκίνησαν από μια γυναίκα την οποία ξυλοκόπησαν, βίασαν και στο τέλος τη στραγγάλισαν. Ο θάνατος του διαβόητου δραπέτη	87
---	----

Η ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΩΝ 35 ΚΑΙ Η ΣΦΑΓΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ. Κατέδωσαν συμπατριώτες τους στους Γερμανούς και εκείνοι τους εκτέλεσαν. Μετά την Απελευθέρωση, οι χωριανοί κατέσφαξαν όλη την οικογένεια των προδοτών μέσα στο ανακριτικό γραφείο.....	109
---	-----

Η ΒΕΝΤΕΤΑ ΚΑΙ Η ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ. Η αιματοβαμμένη βεντέτα που τερματίστηκε με την εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας.....	121
--	-----

ΦΟΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΑ ΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ. Τέσσερις αλληλοσκοτώθηκαν και δύο τραυματίστηκαν σοβαρά.....	129
ΤΟ ΜΑΚΕΛΕΙΟ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ. Ο ένας από τους δράστες του μακελειού δολοφονήθηκε περίπου είκοσι τρία χρόνια μετά στο Κερατσίνι.....	141
Η ΤΡΙΚΛΟΠΟΔΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΣΦΑΓΕΣ. Για να εκδικηθεί τον φονιά, αποπειράθηκε να κάψει ζωντανή και τη γιαγιά του	155
ΕΥΠΝΗΣΕ ΒΕΝΤΕΤΑ ΜΕΤΑ ΑΠΟ 25 ΧΡΟΝΙΑ. Θεός: «Δε ντρέπεσαι, μωρέ, να κάθεσαι επαέ και να ψήνεις καφέδες και ο φονιάς του αδερφού σου να είναι στο δικαστήριο;».....	165
Ο ΤΡΑΓΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΤΡΙΑ ΦΟΝΙΚΑ. Έδωσαν τον τράγο για αναπαραγωγή κατσικιών και δεν τους τον επέστρεφαν. Έτσι ξεκίνησε η βεντέτα και κράτησε πάνω από πενήντα χρόνια.....	175
ΣΚΟΤΩΣΕ ΤΟΝ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΓΡΟΖΗΜΙΕΣ. «Ως εδώ ήταν! Με φάγανε... Φώναξε την αστυνομία...».....	187
ΞΕΚΛΗΡΙΣΤΗΚΑΝ ΟΛΟΚΛΗΡΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΣΥΓΓΕΝΩΝ. Η βεντέτα ξεκίνησε από τον θάνατο ενός δεκαπεντάχρονου αγοριού	197
ΟΙ ΠΕΡΙΕΡΓΕΣ ΔΟΛΟΦΟΝΙΕΣ. Η βεντέτα ξεκίνησε τη δεκαετία του 1950 και τερματίστηκε το 2009	209
Η ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΔΩΣΙΛΟΓΟΥ. Άλλο ένα φονικό μέσα στην αίθουσα του δικαστηρίου.....	217
Η ΕΚΔΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΑΠΑΘΗΜΕΝΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ. Ένας 33χρονος ψαράς συνήψε ερωτικές σχέσεις με μια 22χρονη σύζυγο γεωργού. Ο σύζυγός της σκότωσε τον εραστή της και τον πατέρα του. Ακολούθησε απόπειρα ανθρωποκτονίας.....	229

B. ΜΑΝΙΑΤΙΚΕΣ ΒΕΝΤΕΤΕΣ

ΑΠΟ ΜΙΑ ΚΑΤΣΙΚΑ ΞΕΚΙΝΗΣΕ Η ΠΟΛΥΝΕΚΡΗ ΒΕΝΤΕΤΑ.
Μπήκε στο κτήμα της γειτονικής οικογένειας κι αυτοί
τη σκότωσαν, οπότε άρχισαν οι αλληλοσκοτωμοί και
οι τραυματισμοί..... 239

ΑΓΡΙΑ ΒΕΝΤΕΤΑ ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΠΑΝΤΡΕΥΤΗΚΕ ΤΗ 16ΧΡΟΝΗ.
Διακόρευσε την κοπέλα; Τότε όφειλε να την παντρευτεί.
Αν δεν την παντρευόταν; Άρχιζαν οι αλληλοσκοτωμοί.
Αυτά πίστευαν στη Μάνη, κι όχι μόνο, τη δεκαετία του 1930 253

ΠΑΤΕΡΑΣ ΘΥΜΑΤΟΣ: «ΑΝ ΗΞΕΡΑ, ΘΑ ΤΟΝ ΣΚΟΤΩΝΑ ΕΓΩ».
Ο ένας πατέρας εκδικήθηκε τον φονιά του γιου του
και ο άλλος του έδωσε δίκιο..... 261

Ο ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ ΠΟΥ ΔΙΑΚΟΡΕΥΣΕ ΤΗ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ.
Είχαν συνάψει σχέσεις, δεν την παντρεύτηκε
κι ακολούθησαν συμφορές 273

Η ΒΕΝΤΕΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗ ΒΑΦΤΙΣΗ. Έβριζε με χυδαία λόγια
τις γυναίκες μέσα στο κέντρο που διασκέδαζαν 285

ΤΟΥ ΕΣΤΗΣΕ ΕΝΕΔΡΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΣΚΟΤΩΣΕ. Ένας θείος
του θύματος είχε σκοτώσει τον αδερφό του δράστη..... 291

ΣΦΑΓΗ ΜΕΤΑΞΥ ΜΑΝΙΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΡΗΤΙΚΩΝ ΣΤΟ ΛΙΜΑΝΙ
ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ.
Τρεις νεκροί, δεκάδες τραυματίες και τεράστιες
καταστροφές σε καταστήματα, γραφεία και σπίτια 297

Γ. ΒΕΝΤΕΤΕΣ ΣΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΛΛΑΔΑ

Ο «ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ» ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΚΕΛΕΙΟ ΣΤΗΝ ΗΛΕΙΑ.
Σκότωσε τη θεία του, έναν 23χρονο και τη μητέρα
του νεαρού και στη συνέχεια αυτοκτόνησε..... 313

ΝΤΥΘΗΚΕ ΠΑΠΑΣ ΓΙΑ ΝΑ ΣΚΟΤΩΣΕΙ ΔΥΟ ΑΔΕΡΦΙΑ.
Είχαν σκοτώσει τον γιο του στη λαχαναγορά
της Θεσσαλονίκης 327

ΤΟ ΜΑΚΕΛΕΙΟ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟΔΙΚΕΙΟ. Παίρνοντας ο ίδιος τον νόμο στα χέρια του, σκότωσε δύο δικηγόρους και τραυματίσε δικαστές, τον κατηγορούμενο κι έναν μάρτυρα, ενώ στο τέλος αυτοκτόνησε 339

ΑΙΜΑΤΟΚΥΛΙΣΜΑ ΣΤΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ.

Άρχισε με μια δολοφονία το 1945, συνεχίστηκε με δύο απόπειρες ανθρωποκτονιών το 1962 και τερματίστηκε με άλλη μια δολοφονία το 1972..... 351

Η ΓΙΑΝΝΟΥΛΑ ΚΙ Ο ΓΑΜΠΡΟΣ. Με μια καρφίδα στο κεφάλι σκότωσε το νεογέννητο μωρό τους..... 363

ΒΕΝΤΕΤΑ ΓΙΑ ΜΕΡΙΚΟΥΣ ΠΑΣΣΑΛΟΥΣ. Δύο νεκροί (ο ένας 15χρονος μαθητής γυμνασίου) και τρεις σοβαρά τραυματίες..... 373

ΣΚΟΤΩΣΕ ΤΟΝ ΥΠΟΨΗΦΙΟ ΓΑΜΠΡΟ. Και οι συγγενείς του γαμπρού εκδικήθηκαν, σκοτώνοντας τον αδερφό της νύφης με ένα πανούργο σχέδιο 383

Η ΒΕΝΤΕΤΑ ΚΙ Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΩΝ ΜΑΦΙΟΖΩΝ. Ο αρχηγός σκότωσε το πρωτοπαλίκαρό του και ο αδερφός του θύματος τον εκδικήθηκε 393

Δ. ΒΕΝΤΕΤΑ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Η ΕΚΔΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ ΜΑΝΑΣ. Σκότωσε μέσα στο δικαστήριο τον βιαστή και στραγγαλιστή της επτάχρονης κορούλας της407

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ 425

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Εγκλήματα βεντέτας που απασχόλησαν την ελληνική κοινή γνώμη περιλαμβάνει το έβδομο κατά σειρά βιβλίο μου που κρατάτε στα χέρια σας. Πρόκειται για πραγματικές υποθέσεις βεντέτας που διαδραματίστηκαν στην Κρήτη, στη Μάνη αλλά και στην υπόλοιπη Ελλάδα, και πολλές από αυτές είχαν συγκλονίσει το πανελλήνιο.

Κάποιες από τις υποθέσεις είναι πολύ παλιές και χρειάστηκε πολύς χρόνος, πολύς κόπος και αρκετό ψάξιμο για να καταφέρω να βρω στοιχεία, να τα διασταυρώσω και να τα συμπεριλάβω στο βιβλίο. Κατέφυγα σε αρχεία της τότε Ελληνικής Χωροφυλακής και της Αστυνομίας Πόλεων, σε βιβλιοθήκες και σε δημοσιεύματα τοπικών και αθηναϊκών εφημερίδων και περιοδικών, καθώς και σε δικαστικά αρχεία και σε δικαστικές αποφάσεις.

Άρχισα την έρευνα από τις δεκαετίες του 1920, του 1930 και του 1940 και συνέχισα ως το τέλος της δεκαε-

τίας του 1990. Αν βρείτε κάποιες βεντέτες που διαδραματίζονται μετά το 2000, αυτές είχαν αρχίσει χρόνια πριν και συνεχίστηκαν, οπότε δεν μπορούσα να μη δώσω τη συνέχεια και τη λήξη τους.

Πολλές από τις υποθέσεις βεντέτας που έλαβαν χώρα ανά την Ελλάδα από το 1970 και μετά –που μπήκα στη δημοσιογραφία– τις έζησα και τις κάλυψα, κάνοντας ρεπορτάζ στον τόπο όπου διαδραματίζονταν για τα μέσα ενημέρωσης στα οποία εργαζόμουν. Τις κάλυψα με τους συναδέλφους στην Κρήτη Μανώλη Κοκολάκη, Κώστα Βεζυράκη, Κώστα Βασιλάκη και άλλους.

Διαβάζοντας αυτό το βιβλίο, θα παρατηρήσετε ότι, σε πολλές από τις υποθέσεις, οι βεντέτες ξεκίνησαν από εντελώς ασήμαντη, αστεία θα λέγαμε σήμερα, αφορμή. Πολλές έχουν σχέση με αγροζημίες, άλλες με κτηματικές διαφορές, άλλες με τα βοσκοτόπια στις ορεινές περιοχές ή και στους κάμπους.

Θα βρείτε όμως και υποθέσεις με κοπέλες που γνωρίστηκαν με νεαρούς και είχαν σχέσεις. Αν κάποιος από τους νεαρούς διέκοπτε αυτές τις σχέσεις και δεν προχωρούσε σε γάμο με την κοπέλα, τότε άρχιζαν οι βεντέτες και τα φονικά – διαμάχες που μπορεί να συνεχίζονταν για πολλά χρόνια, με αλληπάλληλους σκοτωμούς και τραυματισμούς.

Επίσης θα διαβάσετε για βεντέτες που ξεκίνησαν, π.χ., από έναν τράγο που τον πήραν για αναπαραγωγή κατσικιών και δεν τον επέστρεφαν, από μια διαμάχη για μερικούς πασσάλους, από ένα επεισόδιο για μια τρικλοποδιά ή από μια μικροπαρεξήγηση.

Θα βρείτε και υποθέσεις βεντέτας που είχαν σχέση με την περίοδο της γερμανικής Κατοχής στην Κρήτη και με τους ανθρώπους που τότε είχαν συνεργαστεί με τους εχθρούς – ήταν οι αποκαλούμενοι δωσίλογοι και προδότες. Σε μια τέτοια υπόθεση, το εξαγριωμένο πλήθος όρμησε σε αίθουσα του δικαστηρίου και κατέσφαξε μια ολόκληρη οικογένεια, τη μάνα και τα τέσσερα παιδιά της!

Θα βρείτε, τέλος, και μια υπόθεση που διαδραματίστηκε εκτός Ελλάδας, στη Γερμανία, και έχει σχέση με εκδίκηση. Πρόκειται για τη Γερμανίδα μάνα που μέσα στο δικαστήριο δολοφόνησε τον βιαστή και στραγγαλιστή της επτάχρονης κορούλας της, μια υπόθεση με την οποία είχαν ασχοληθεί για πολύ καιρό όλα τα μέσα ενημέρωσης της Ευρώπης και της Αμερικής.

Θα ήθελα εδώ να επισημάνω ότι δεν περιλαμβάνω στο βιβλίο υποθέσεις βεντέτας πρόσφατες, που άρχισαν δηλαδή από το 2000 και μετά, με το σκεπτικό ότι καλό είναι να μην αναμοχλεύω μίση και πάθη ανάμεσα στις οικογένειες που είχαν, ή έχουν, τις μεταξύ τους διαμάχες. Προσπάθησα να συγκεντρώσω υποθέσεις όσο γίνεται πιο παλιές.

Όπως θα παρατηρήσει ο αναγνώστης, δεν αναφέρω το επώνυμο των εμπλεκόμενων οικογενειών στις βεντέτες, ούτε και την ονομασία των χωριών τους (με μοναδική εξαίρεση τα χωριά που έχουν σχέση με βεντέτες του 1920-30 και λίγο αργότερα), παρά το γεγονός ότι υπάρχουν αμετάκλητες καταδίκες για τους δράστες. Δίνω, λοιπόν, μόνο το αρχικό γράμμα του

επωνύμου, όχι απλώς σεβόμενος τα προσωπικά δεδομένα, αλλά και επειδή δε χρωστάνε τίποτα οι επόμενες γενιές για τα εγκλήματα που διέπραξαν οι παππούδες τους.

Η παράλειψη των επωνύμων και της ονομασίας των χωριών, βέβαια, έχει ένα κόστος, κι αυτό είναι η αποδυνάμωση ίσως της αξιοπιστίας μας, καθώς και η ελλιπής γνώση των υποθέσεων εκ μέρους του αναγνώστη. Ωστόσο, πάντοτε προτάσσω τις αρχές που με διέπουν και, κυρίως, τον σεβασμό στον συνάνθρωπό μου.

Στην αρχή του βιβλίου, και συγκεκριμένα μετά από αυτόν εδώ τον πρόλογο, ο αναγνώστης θα βρει ένα εισαγωγικό κεφάλαιο, το οποίο αναφέρεται εν συντομία στην ιστορία της βεντέτας από την αρχαιότητα ως τη σύγχρονη εποχή. Σ' αυτό το κεφάλαιο θα δει πώς ξεκίνησαν οι βεντέτες ανά την υφήλιο όταν δεν υπήρχαν νόμοι, δικαστήρια και δικαιοσύνη.

Μετά την αναδρομή στην ιστορία της βεντέτας, ακολουθούν οι ενότητες: Κρητικές βεντέτες, μανιάτικες βεντέτες, βεντέτες στην υπόλοιπη Ελλάδα και, τελευταία, παρατίθεται η βεντέτα της Γερμανίδας μάνας που εκτυλίχθηκε στη Γερμανία.

Έγραφα κι αυτό το βιβλίο για να αφήσω μια παρακαταθήκη στις επόμενες γενιές γύρω από τα εγκλήματα της βεντέτας και για να καταδείξω τη βαρβαρότητα αυτού του εθίμου, που κυριαρχούσε παλαιότερα σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, αλλά και άλλων χωρών, όπως της Αλβανίας, της Σερβίας, του Μαυροβουνίου,

της Ιταλίας, της Κορσικής, του Λιβάνου καθώς και στον αραβικό κόσμο.

Στην Ελλάδα εγκλήματα βεντέτας είχαμε κυρίως στην Κρήτη και στη Μάνη, ιδιαίτερα στις ορεινές περιοχές. Στη Μάνη όλα δείχνουν ότι το απάνθρωπο έθιμο, που ξεκλήρισε οικογένειες, ερήμωσε χωριά ολόκληρα κι έστειλε στο χώμα αμέτρητα θύματα, έχει εκλείψει οριστικά, κι όλοι αυτό ευχόμαστε. Όπως σίγουρα έχει εκλείψει και στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Αντίθετα, στην Κρήτη δυστυχώς δεν εξέλιπε ούτε και πρόκειται να εκλείψει – παρά μόνο αν κάποια κυβέρνηση τολμήσει να παραμερίσει το πολιτικό κόστος και, σε συνεργασία με την Εκκλησία της Κρήτης και τους αρμόδιους φορείς, κηρύξει σταυροφορία κατά της βεντέτας. Μόνο όταν τολμήσουν να πάρουν μέτρα ώστε να αφαιρεθούν όλα τα όπλα από τα σπίτια στην Κρήτη, και κυρίως στις ορεινές περιοχές, και να τιμωρούνται παραδειγματικά όσοι οπλοφορούν, θα υπάρξει η ελπίδα να σταματήσουν οι αιματοχυσίες και οι συμφορές.

Πάνος Σόμπολος
Μάρτιος 2024

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΤΕΤΑΣ

Η εκδίκηση-βεντέτα είναι ένα πανάρχαιο έθιμο που συνεχίστηκε για χιλιάδες χρόνια και συνεχίζει να υπάρχει σε ορισμένες χώρες, όπως και στην Ελλάδα, ακόμη και σήμερα, που ζούμε σε ευνομούμενες κοινωνίες. Είναι μια δολοφονική πράξη που γεννήθηκε από το εθιμικό δίκαιο σε περιόδους που δεν υπήρχαν ούτε νόμοι ούτε και δικαστήρια, και ρίζωσε στην παράδοση. Ο δράστης παίρνει τον νόμο στα χέρια του και δεν καταφεύγει στη δικαιοσύνη. Ασκεί δηλαδή το δικαίωμά του, το οποίο θεωρεί ότι έχει, στην εκδίκηση – τη βεντέτα.

Σύμφωνα με εγκληματολόγους και άλλους ειδικούς ερευνητές, η βεντέτα είναι κατάλοιπο της πρωτόγονης ζωής και τη συναντάμε, με όλη την αγριότητά της, από τους πανάρχαιους λαούς μέχρι και σήμερα. Στην εποχή της ανοργάνωτης κοινωνίας ήταν η μόνη τιμωρία, η μόνη ποινή για τις εγκληματικές πράξεις μεμονωμένων ατόμων ή οργανωμένων ομάδων.

Τη βεντέτα τη συναντάμε στον Κώδικα του Χαμουραμπί. Αυτός ο κώδικας της εκδίκησης συνίσταται από νόμους της εποχής που στη Βαβυλώνα βασίλευε ο Χαμουραμπί (1793-1750 π.Χ.), οι οποίοι χαρακτήθηκαν σε μια στήλη από βασάλτη. Αυτή η στήλη βρέθηκε κατά τις αρχαιολογικές ανασκαφές που έγιναν στη Βαβυλώνα, κατ' άλλους στα Σούσα της Περσίας, του σημερινού Ιράν, και σήμερα φυλάσσεται στο Μουσείο του Λούβρου στη Γαλλία.

Ανάμεσα στα άλλα, σύμφωνα πάντα με τους ερευνητές, στη στήλη αναγράφονται και οι εξής νόμοι: «Αν κάποιος τυφλώσει κάποιον, πρέπει να τυφλωθεί», «Αν ένας άνθρωπος σπάσει τα δόντια κάποιου, πρέπει να σπάσουν και τα δικά του δόντια», «Εάν ένας οικοδόμος που χτίζει ένα σπίτι δεν το χτίσει σωστά και το σπίτι καταρρεύσει και σκοτώσει τον ιδιοκτήτη, τότε ο οικοδόμος πρέπει να θανατωθεί» και πολλά άλλα.

Στην αρχαία Ελλάδα, οι Έλληνες τραγικοί Αισχύλος και Σοφοκλής, οι φιλόσοφοι Πλάτωνας και Αριστοτέλης, ο ιστορικός Ξενοφώντας καθώς και πολλοί άλλοι ασχολήθηκαν με την εκδίκηση – την οποία εμείς σήμερα αποκαλούμε «βεντέτα».

Ο Ξενοφώντας στην *Κάθοδο των Μυρίων* αναφέρει ότι στον μισθοφορικό στρατό του Κύρου υπήρχαν, μεταξύ άλλων, δύο Μανιάτες, οι οποίοι είχαν σκοτώσει χωριανούς τους και είχαν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τα χωριά τους, για να αποφύγουν την εκδίκηση από τα συγγενικά πρόσωπα των θυμάτων τους.

Ο Αισχύλος, στην τραγωδία του *Ευμενίδες*, προσπα-

θεί να περάσει το μήνυμα ότι η δικαιοσύνη υπερτερεί, αξιακά, της εκδίκησης.

Ο Αριστοτέλης, ο οποίος κατατάχτηκε πρώτος στη λίστα με τις διασημότερες προσωπικότητες όλων των εποχών, που συνέταξε το αμερικανικό πανεπιστήμιο MIT, ασχολήθηκε και με το θέμα της εκδίκησης, στα *Ηθικά Νικομάχεια*, στο όγδοο κεφάλαιο. Εκεί αναφέρεται σε διάφορες μορφές απονομής της δικαιοσύνης, και ειδικότερα στο αντιπεπονητός (ανταπόδοση), το οποίο χαρακτηρίζει ως σπουδαία μορφή δικαίου· κατονομάζει, επίσης, τον άνθρωπο που το εισηγήθηκε στη Μινωική Πολιτεία, τον μυθικό Ραδάμανθυ.

Στην αρχαία ελληνική μυθολογία ο Ραδάμανθυς ήταν ένας από τους γιους του Δία και αδερφός του Μίνωα, και φημίζεται ως διάσημος νομοθέτης της Κρήτης. Μάλιστα φέρεται να είναι ο συντάκτης του Κρητικού Κώδικα.

Επίσης, ο Πλάτωνας επανειλημμένα εισηγείται την υποχρέωση της πολιτείας να τιμωρεί με θάνατο τον δράστη μιας δολοφονίας που διαπράχθηκε από δόλο, ενώ δίνει την αρμοδιότητα στους στενούς συγγενείς του θύματος να θανατώνουν τον αδικητή ή να τον συλλαμβάνουν και να τον παραδίδουν στις αρχές για να τον θανατώσουν εκείνες.

Αντίθετα, ο Σωκράτης είχε διαφορετική άποψη για την εκδίκηση. Υποστήριζε από τότε ότι δεν πρέπει να εκδικούμαστε ούτε να κακοποιούμε κανέναν άνθρωπο, ό,τι κι αν έχουμε πάθει από αυτόν. Σύμφωνα με τους ειδικούς, η ένσταση αυτή του Σωκράτη αποτελεί την πρώτη αμφισβήτηση της βεντέτας στην ιστορία του

δικαίου – η οποία βέβαια, εκείνα τα χρόνια, δε βρήκε σχεδόν καμία ανταπόκριση!

Αλλά και στον Μωσαϊκό Νόμο αναφέρεται το γνωστό σε όλους μας «Οφθαλμόν αντί οφθαλμού και οδόντα αντί οδόντος», δηλαδή η εκδίκηση. Πολύ αργότερα, και κάποιους αιώνες μετά τον Σωκράτη, ήρθε ο Ιησούς Χριστός και δίδαξε το αντίθετο: «Όστις σε ραπίσει επί την δεξιάν σου σιαγόνα, στρέψον αυτώ και την άλλην».

Πριν όμως μιλήσουμε για τη βεντέτα του σήμερα, νομίζω ότι θα πρέπει να αναδείξουμε τη βαρβαρότητα αυτού του εθίμου, που έχει στείλει στον άλλο κόσμο αμέτρητα θύματα, πολλά από τα οποία μπορεί να μην έφταιγαν σε τίποτα, ενώ ολόκληρες οικογένειες ξεκληρίστηκαν διά παντός και αρκετά χωριά ερήμωσαν τελείως.

Το πάθος για εκδίκηση, που κανένα εμπόδιο δεν ήταν ικανό να το κατασιγάσει, πολλές φορές άρχιζε από μια ασήμαντη αφορμή και τελείωνε με τα πιο φρικαλέα εγκλήματα. Κάποια κουβέντα που είχε ειπωθεί σε στιγμή έντασης ήταν αρκετή για να γεννηθεί αβυσσαλέο μίσος όχι μόνο μεταξύ εκείνων που την είχαν ανταλλάξει, αλλά και μεταξύ των συγγενών τους. Κι όταν γινόταν η πρώτη δολοφονία, τότε πια κανείς δεν μπορούσε να ξέρει πού θα σταματούσαν η αιματοχυσία και τα φονικά.

Στα χωριά όπου «ανθούσε» η βεντέτα, αρκούσε μια επίσκεψη στα νεκροταφεία για να διαπιστώσει ο επισκέπτης τη βαρβαρότητα του εθίμου. Στους περισσότερους σταυρούς, κάτω από το όνομα του νεκρού υπήρ-

χαν οι λέξεις «δολοφονήθηκε» ή «εφονεύθη». Το ίδιο βλέπουμε σήμερα στα νεκροταφεία χωριών τόσο της Κρήτης όσο και της Μάνης όπου κυριάρχησε η βεντέτα.

Επειδή οι αλληπάλληλες δολοφονίες λόγω βεντέτας μεταξύ αλληλοσπαρασσόμενων οικογενειών συνεχίζονταν, πολλοί άνθρωποι εγκατέλειπαν τα χωριά τους και κατέφευγαν στην Αθήνα, τον Πειραιά, τη Θεσσαλονίκη και σε άλλες περιοχές για να γλιτώσουν. Σε μια σχετική συζήτηση που είχα με τη συνάδελφό μου δημοσιογράφο Μελαχρινή Μαρτίδου από την Κομοτηνή, μου έλεγε ότι στη Θράκη έχουν εγκατασταθεί πολλές οικογένειες από διάφορες περιοχές της Κρήτης, οι οποίες είχαν εμπλακεί σε υποθέσεις βεντέτας.

Άλλοι πάλι, για να γλιτώσουν, γίνονταν μετανάστες και πήγαιναν στην Αμερική, την Αυστραλία ή σε χώρες της Ευρώπης. Ωστόσο, δεν ήταν σπάνιες οι περιπτώσεις μεταναστών που γύρισαν στο χωριό τους μετά από χρόνια, και η οικογένεια με την οποία είχαν διαφορές τούς εκδικήθηκε αφαιρώντας τη ζωή τους!

Τη δεκαετία του 1930 κάποιος σκότωσε για κτηματικές διαφορές έναν συγχωριανό του, κατάφερε κι έφυγε κρυφά από το χωριό του και πήγε στην Αμερική. Εκεί έμεινε τριάντα πέντε χρόνια και, κάποια στιγμή, αποφάσισε να επιστρέψει στην ιδιαίτερη πατρίδα του, πιστεύοντας ότι μετά από τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα το έγκλημα θα είχε ξεχαστεί. Το βράδυ της ίδιας μέρας, ο γιος του δολοφονημένου, που όταν έγινε το κακό ήταν στην κοιλιά της μάνας του, πληροφορήθηκε την επιστροφή του, πήγε έξω από το σπίτι του και έστησε καρτέρι. Τη στιγμή που εμφανίστηκε ο «Αμε-

ρικό», τον πυροβόλησε πολλές φορές με περίστροφο και τον σκότωσε!

Κι ένα άλλο, πιο ανώδυνο περιστατικό. Πάλι στην Αμερική, δύο συγχωριανοί μετανάστες, που έκαναν παρέα, διαφώνησαν σε μια συζήτηση που είχαν και πιάστηκαν στα χέρια. Αυτός που ξυλοκοπήθηκε έγγραφε γράμμα στους δικούς του στο χωριό και τους ανέφερε το περιστατικό. Τότε κάποιος στενός του συγγενής έπιασε κάποιον από την οικογένεια του δράστη και τον τραυμάτισε βαριά, χτυπώντας τον με γροθιές, κλοτσιές και μ' ένα ξύλο – στο τέλος του είπε:

«Μας εδείρατε εσείς στην Αμερική, σας δέρνουμε κι εμείς εδώ στο χωριό!»

Στο σημείο αυτό αξίζει, νομίζω, να αναφέρω και μια υπέροχη κωμωδία που έχει σχέση με τη βεντέτα και γυρίστηκε στις αρχές του 1960 από τη Φίνος Φιλμ. Είναι η ταινία *Μακρουκωσταίοι και Κοντογιώργηδες*, που την έχουμε δει πολλές φορές στους κινηματογράφους και στην τηλεόραση, με πρωταγωνιστές τους ανεπανάληπτους ηθοποιούς Κώστα Χατζηχρήστο, Ντίνο Ηλιόπουλο και Παντελή Ζερβό, σε σενάριο των Αλέκου Σακελλάριου και Χρήστου Γιαννακόπουλου, και μουσική του Μίμη Πλέσσα.

Η κρητική βεντέτα

Η βεντέτα στην Κρήτη ανθούσε από τα παλιά χρόνια και δυστυχώς εξακολουθεί να υπάρχει και σήμερα, αν έχει περιοριστεί αρκετά ως προν τον αριθμό των

περιστατικών. Ωστόσο όλα δείχνουν ότι δεν πρόκειται να εκλείψει τελείως – πράγμα που έχει συμβεί σε όλες τις περιοχές της χώρας μας όπου παλαιότερα είχε «ευδοκιμήσει».

Και η κρητική βεντέτα, όπως όλες, στηρίζεται στον άγραφο νόμο του αίματος. Κατά την κρητική παράδοση, θεωρούσαν άνανδρο όποιον δεν εκδικούνταν τον δολοφόνο συγγενικού του προσώπου. Σκότωσαν κάποιο μέλος της οικογένειας; Τότε τα μέλη της όφειλαν να σκοτώσουν τον δράστη ή άλλο μέλος της δικής του οικογένειας.

Αλλά το χειρότερο εδώ είναι ότι, με την πρώτη δολοφονία, ξεκινά ένας αέναος κύκλος αντεκδικήσεων μεταξύ των αντίπαλων οικογενειών, που δεν τερματίζεται στον πρώτο ή στον δεύτερο φόνο. Συνεχίζεται με αλληπάλληλες δολοφονίες κι από τις δύο πλευρές, με αποτέλεσμα να ξεκληρίζονται πολλές οικογένειες και να χύνονται ποτάμια αίματος.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της αστυνομίας, υπάρχουν βεντέτες που δεν έληξαν σε έναν μήνα ή σε ένα εξάμηνο, παρά διήρκεσαν δεκάδες χρόνια –και κάποιες, μάλιστα, περισσότερα από εβδομήντα χρόνια– μέχρι να κλείσουν, με πολλές δεκάδες θύματα μεταξύ των αλληλοσυγκρουόμενων οικογενειών.

Όπως έλεγε ένας παλιός αρχηγός της τότε Αστυνομίας Πόλεων, ο Νικόλαος Κίνας, η εκδίκηση κρατάει πολλά χρόνια. Ο ίδιος ανέφερε το εξής περιστατικό:

Ένας δράστης δολοφονίας καταδικάστηκε στην ποινή του θανάτου από δικαστήριο της Κρήτης και, μάλιστα, συνήγορος ήταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Εκείνη την περίοδο, οι θανατοποινίτες κατά κανόνα δε στήνο-

νταν στο εκτελεστικό απόσπασμα. Ο καταδικασθείς εξέτισε ποινή κάθειρξης δεκαενέα ετών και στη συνέχεια αποφυλακίστηκε.

Αργότερα, όταν έμαθαν οι συγγενείς του δολοφονηθέντος ότι ο φονιάς βγήκε από τις φυλακές, έφυγαν από την Αμερική όπου διέμεναν, πήγαν στην Κρήτη και, την ίδια μέρα που έφτασαν, εντόπισαν τον αποφυλακισθέντα δράστη και τον σκότωσαν! Αυτό δείχνει ότι ούτε η πολύχρονη φυλάκιση του δράστη, αλλά ούτε η δική τους διαμονή στην Αμερική τούς έκαναν να λησμονήσουν το έθιμο της εκδίκησης – τόσο βαθιά ήταν ριζωμένο μέσα τους. Κατά την παλαιά κρητική παράδοση, αυτός που δεν εκδικείται θεωρείται άνανδρος!

Υπάρχουν χωριά στην Κρήτη που έχουν εγκαταλειφτεί και είναι πλέον έρημα, με τα σπίτια ακατοίκητα, από τις οικογενειακές βεντέτες. Μέλη των εμπλεκόμενων οικογενειών αναγκάζονταν να εγκαταλείπουν τα σπίτια τους και τις περιουσίες τους, να φεύγουν από τα χωριά τους και να μετακομίζουν σε άλλες περιοχές της Κρήτης ή στην Αθήνα και σε διάφορες άλλες πόλεις της Ελλάδας, σε μια προσπάθεια να αποφύγουν ή να σταματήσουν τις αιματοχυσίες και τις συμφορές.

Ο σασμός

Σημαντικότερο ρόλο στον τερματισμό και στον περιορισμό των πράξεων αυτοδικίας, της βεντέτας, στην Κρήτη έπαιξαν και παίζουν οι λεγόμενοι σαστάδες ή μεσίτες ή συμφιλιωτές ή συμβιβαστές.

Είναι αυτοί που, μετά τους πρώτους τσακωμούς ή έπειτα από μία ή δύο δολοφονίες, παρεμβαίνουν με τους δικούς τους τρόπους και καταφέρνουν να πετύχουν τον σασμό, δηλαδή το σταμάτημα των φονικών και των τραυματισμών και τη συμφιλίωση των αντιμαχόμενων οικογενειών.

Ας δούμε ποιοι ήταν και είναι αυτοί οι μεσίτες. Κατά κανόνα πρόκειται για τους προεστούς του χωριού, τον ιερέα, τον πρόεδρο της κοινότητας ή κάποιου συνεταιρισμού και, γενικά, για πρόσωπα κύρους που χαίρουν εκτίμησης. Στα χωριά διακρίνονταν για τη σοβαρότητά τους, την προσωπικότητα, την πειθώ, αλλά και την εχεμύθειά τους.

Υπήρχαν και υπάρχουν σαστάδες που έχουν καταφέρει να σάσουν τα πράγματα σε πολλές εκατοντάδες ή, και από πολύ παλιά, πολλές χιλιάδες περιστατικά, πολλά από τα οποία είχαν λάβει λίαν επικίνδυνες διαστάσεις μεταξύ οικογενειών.

Οι σαστάδες-μεσίτες είναι πάρα πολλοί, σε διάφορες περιοχές της Κρήτης. Οι άνθρωποι αυτοί έχουν σώσει αμέτρητες οικογένειες και ανθρώπους που σήμερα θα ήταν άλλοι στο χώμα κι άλλοι στη φυλακή.

Θα αναφερθώ σε δύο από αυτούς, στον πρωτοπρεσβύτερο πατέρα Ανδρέα Κεφαλογιάννη και στον Γιώργο Κλάδο, οι οποίοι μου μίλησαν ευχαρίστως για συγκεκριμένες διαδικασίες συμφιλίωσης αλλά και γενικότερα για τους σασμούς.

Α΄
ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΒΕΝΤΕΤΕΣ

Η ΣΦΑΓΗ ΣΤΑ ΒΟΡΙΖΙΑ

Έξι νεκροί και 14 τραυματίες σε δύο ώρες. Δράστης:
«Όταν θα βγω από τη φυλακή, θα 'μαι γέρος
και δε θα με κοιτάνε τα κορίτσια!
Αυτό με καίει εμένα...»

Τα Βορίζια, ή Βορίζα, είναι ένα ιστορικό χωριό στους πρόποδες του Ψηλορείτη, που απέχει πενήντα τρία χιλιόμετρα από το Ηράκλειο της Κρήτης. Οι 484 κάτοικοί του (σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2021) ασχολούνται με την κτηνοτροφία και τη γεωργία και, κυρίως, με την ελαιουργία και τη μελισσοκομία.

Σ' αυτό το χωριό, στη δεκαετία του 1950, συνέβη μια φοβερή τραγωδία που είχε ως αποτέλεσμα να βρουν τραγικό θάνατο έξι κάτοικοι και να τραυματιστούν άλλοι δεκατέσσερις συγχωριανοί τους, οι περισσότεροι από τους οποίους ακρωτηριάστηκαν κι έμειναν ανάπηροι και ταλαιπωρούνταν σ' όλη τη ζωή τους!

Χαρακτηριστικό και εντυπωσιακό, συνάμα, αυτής της φοβερής βεντέτας είναι το γεγονός ότι όλα αυτά διαδραματίστηκαν σε χρονικό διάστημα μόλις δύο ωρών! Οι δράστες χρησιμοποίησαν όλων των ειδών τα όπλα, όπως μαχαίρια, πιστόλια, αλλά και μια χειροβομβίδα, που διαμέλισε κάποια από τα θύματα.

Ήταν βεντέτα για ασήμαντη αφορμή! Αιτία; Μια δασική παράβαση κοπής δέντρων. Ωστόσο συζητούνται και διάφορες άλλες εκδοχές, που θα τις αναφέρω λεπτομερέστερα μετά την εξιστόρηση των φόνων και των τραυματισμών.

Η υπόθεση είχε συγκλονίσει όχι μόνο την Κρήτη, αλλά και όλη την Ελλάδα· τα μέσα ενημέρωσης της εποχής ασχολήθηκαν μ' αυτή για μεγάλα χρονικά διαστήματα.

Ο τρόμος και η αγωνία κυριάρχησαν για καιρό στην περιοχή και η τότε χωροφυλακή είχε τεθεί σε επιφυλακή στις γύρω περιοχές με ενισχυμένες δυνάμεις, για να σταματήσει τη βεντέτα και το εκδικητικό μένος των συγγενών των θυμάτων.

Πριν προχωρήσω στην εξιστόρηση των γεγονότων, θα σας δώσω τη λίστα με τους θανάτους, τους τραυματισμούς αλλά και τους δράστες των εγκληματικών ενεργειών που συνελήφθησαν μετά τη μεγάλη σφαγή.

Ταυτότητα του φονικού

Νεκροί:

- Γιάννης Φρ., 38 χρονών, δασοφύλακας στην περιοχή
- Μανούσος Β., 18 χρονών, αγρότης
- Μιχάλης Λ., 50 χρονών, κτηνοτρόφος
- Μηλιά Χ., 14 χρονών
- Δόξα, συζ. Μανώλη Χ., 35 χρονών
- Ηρακλής Χ., 18 χρονών

Τραυματίες (και πολλοί απ' αυτούς οικτρά ακρωτηριασμένοι από την έκρηξη της χειροβομβίδας):

- Αρτεμισία Χ.
- Αντώνης Χ.
- Γιάννης Χ.
- Μανώλης Φρ.
- Γεωργία Φρ.
- Κωνσταντίνος Κ.
- Μανώλης Φ.
- Ευσεβία Φ.
- Μανώλης Χ., 44 χρονών
- Κατερίνα Φρ., 18 χρονών
- Μαρία Καρ., 30 χρονών
- Κατερίνα Χ., 55 χρονών
- Ελευθερία Χ., 17 χρονών
- Κλεάνθη Φρ.

Δράστες και πρωταγωνιστές του μακελειού, που συνελήφθησαν και παραπέμφθηκαν στη δικαιοσύνη:

- Μανούσος Β., 31 χρονών, καφετζής και κρεοπώλης
- Μανούσος Λ., 42 χρονών, κτηνοτρόφος
- Ζαχαρίας Χ., 28 χρονών, κτηνοτρόφος
- Γιάννης Β., 54 χρονών, κτηνοτρόφος
- Θεοχάρης Λ., 29 χρονών, κτηνοτρόφος, και
- Στέφανος Κ., 25 χρονών, καφεπώλης

Ας δούμε όμως πώς και κάτω από ποιες συνθήκες διαδραματίστηκαν τα τραγικά γεγονότα σ' αυτό το χωριό.

Οι συνθήκες

Έξω από το χωριό, και συγκεκριμένα σε μικρή απόσταση από αυτό, στην τοποθεσία Βαλσαμόνερο, βρίσκεται ο ιστορικός ναός του Αγίου Φανουρίου (είναι του 15ου αιώνα), που γιορτάζει στις 27 Αυγούστου.

Κάθε χρόνο τέτοια μέρα, οι κάτοικοι των Βοριζίων κάνουν μεγάλο πανηγύρι, στο οποίο συγκεντρώνονται και κάτοικοι από τα γύρω χωριά. Το πανηγύρι αρχίζει από την προηγούμενη μέρα, 26 Αυγούστου, και λήγει στις 28 του μήνα, το πρωί.

Σύμφωνα με τα ήθη και έθιμα της περιοχής, στη διάρκεια του πανηγυριού οι συμμετέχοντες γλεντούν και πίνουν τσικουδιές και κρασιά μέρα και νύχτα, ενώ οι λυράρηδες παίζουν ασταμάτητα και σκορπούν το κέφι παντού.

Όλα αυτά επαναλήφθηκαν στα Βορίζια και στη γιορτή του Αγίου Φανουρίου στις 27 Αυγούστου 1955, όταν αργά το βράδυ έμελλε να διαδραματιστεί μία από τις μεγάλες βεντέτες στην Κρήτη.

Η πρώτη σφαγή

Πρώτο θύμα της βεντέτας ήταν ο δασοφύλακας της περιοχής Γιάννης Φρ. 38 χρονών, ο οποίος καθόταν έξω από το καφενείο Παπ. με την παρέα του και διασκεδάζαν. Δέχτηκε ξαφνική επίθεση από τον Μανούσο Β., 31 χρονών, ο οποίος, σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα της τότε χωροφυλακής,

αλλά και των δικαστικών αρχών, είχε προσχεδιάσει το έγκλημά του.

Ο δράστης πλησίασε κρυφά το ανύποπτο θύμα του, το άρπαξε από τα μαλλιά, τράβηξε από τη ζώνη του ένα μεγάλο μαχαίρι που έφερε μαζί του και με μανία του κατάφερε αλλεπάλληλες μαχαιριές στην ωμοπλάτη και σε διάφορα άλλα μέρη του σώματος. Στη συνέχεια τράπηκε σε φυγή και εξαφανίστηκε.

Το παραπεμπτικό βούλευμα που εκδόθηκε τότε για την υπόθεση περιγράφει ως εξής τη στιγμή του άγριου φονικού:

Κατά τας εσπερινάς ώρας της 27ης Αυγούστου 1955, επωφελούμενος της πανηγύρεως, ήτις εγένετο επ' ευκαιρία του εορτάζοντος εξωκκλησίου Άγιος Φανούριος εν τω χωρίω Βορίζια, εσχεδίασεν τον προσφορότερον τρόπον καθ' ον θα έφερεν εις πέρας την προαποφασισθείσα μετά του θείου του ανθρωποκτονία. Ούτω καθ' ον χρόνον οι ομοχώριοί του διασκέδαζαν, ο Μανούσος Β. αντελήφθην τον Ιωάννην Φρ. καθημένον μετά της οικογενείας του έξωθι της οικίας του Ιωάννου Χ., έναντι του καφενείου Παπ. Επλησίασεν αθορούβως αυτόν και αφού τον ήρπασεν διά της μιας χειρός εκ της κόμης, ανέσπασε μάχαιραν μεγάλων διαστάσεων και δι' αυτής έπληξεν τον παθόντα επανειλημμένως, υπούλως και μετά λύσσης κατά την δεξιάν ωμοπλατιαίαν χώραν και δεξιά της μεσοπλατιού τοιαύτης. Ο ατυχής δασοφύλαξ, όστις εδέχθη ανύποπτος τα διά μαχαίρας πλήγματα, κατέπεσεν

αμέσως αιμόφυρτος επί του εδάφους και μετά ολίγα λεπτά της ώρας, επήλθεν ο θάνατός του. Ο δράστης ετράπη εις φυγήν και αφού παρουσιάσθη την 12ην Σεπτεμβρίου ενώπιον του ανακριτού, ομολόγησε την πράξιν του.

Μετά το άγριο φονικό, οι πανηγυριώτες αναστατώθηκαν και ακολούθησε πανδαιμόνιο από φωνές, ουρλιαχτά, αλλά και πυροβολισμούς που ρίχνονταν προς διάφορες κατευθύνσεις. Οι κάτοικοι των σπιτιών γύρω από τα καφενεία, αναστατωμένοι, βγήκαν στα μπαλκόνια και στις αυλές για να δούνε τι είχε συμβεί. Στη γειτονιά, κοντά στο καφενείο Παπ., βρισκόταν και το σπίτι του ιερέα του χωριού. Την ώρα εκείνη ήταν μέσα, μαζί με άλλα άτομα, και ο δεκαοχτάχρονος Μανούσος Β., γιος του προέδρου της κοινότητας Βοριζίων.

Δεύτερο φονικό

Το παιδί βγήκε κι αυτό στο μπαλκόνι να δει τι συνέβαινε. Ενώ παρακολουθούσε διάφορες κινήσεις συγχωριανών του, ξαφνικά δέχτηκε μια σφαίρα στην κοιλιακή χώρα, με αποτέλεσμα να βρει λίγο αργότερα τον θάνατο.

Το παιδί, σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την αστυνομική και τη δικαστική έρευνα που ακολούθησαν, δε χτυπήθηκε τυχαία, από αδέσποτη σφαίρα. Επρόκειτο για βεντέτα: συγκεκριμένα, ο δεκαοχτάχρονος ήταν πρώτος ξάδερφος και είχε το ίδιο ονοματεπώνυμο με τον δράστη Μανούσο Β., ο οποίος λίγη ώρα

πριν είχε κατασφάξει τον δασοφύλακα της περιοχής και είχε εξαφανιστεί.

Σύμφωνα με την κρητική βεντέτα –αυτό το βάρβαρο έθιμο– και τους κώδικές της, συγγενής του θύματος οφείλει να σκοτώσει τον δράστη, κι αν δεν μπορεί για κάποιο λόγο να σκοτώσει τον δράστη, τότε σκοτώνει άλλο, στενό συγγενικό του πρόσωπο. Αυτό το συγγενικό πρόσωπο έλαχε να είναι ο άτυχος δεκαοχτάχρονος Μανούσος!

Οι αρμόδιοι αξιωματικοί της χωροφυλακής και τα αποσπάσματα που έσπευσαν στα Βορίζια προβληματίστηκαν κι έψαξαν πολύ για να βρουν ποιος δολοφόνησε τον δεκαοχτάχρονο. Το ίδιο ερώτημα απασχόλησε και την ανάκριση των δικαστικών αρχών. Από τα πρώτα στοιχεία, είχε προκύψει τότε ότι τρεις Βοριζιανοί, μετά τον θάνατο του δασοφύλακα, τράβηξαν τα πιστόλια τους κι άρχισαν να πυροβολούν και να ρίχνουν στον αέρα, αλλά και στο ψαχνό. Ήταν ο γιος του αδερφού του δασοφύλακα, ο ανιψιός της συζύγου του δασοφύλακα κι ένας ακόμη συγγενής του πρώτου θύματος. Τελικά συνελήφθη και παραπέμφθηκε στο Κακουργιοδικείο για να δικαστεί ο Ζαχαρίας Χ., 28 χρονών, κτηνοτρόφος, πρωτανιψιός της συζύγου του δασοφύλακα.

Τρίτο φονικό

Και ενώ οι μπαλοθιές, η αναστάτωση και ο χαμός από τη μια άκρη του χωριού ως την άλλη συνεχίζονταν, το φονικό τρίτωσε! Λίγη ώρα αργότερα βρέθηκε δολοφο-

νημένος σε κάποιο δρόμο του χωριού ένας ακόμη Βοριζιανός, ο Μιχάλης Λ., 50 χρονών, κτηνοτρόφος.

Όπως διαπίστωσαν αργότερα κατά τη νεκροψία και νεκροτομή οι τότε ιατροδικαστές Γιάννης Μπαλτζάκης και Γιώργος Τζεβιάς, ο πενήντάχρονος έφερε τραύματα από πυροβόλο όπλο στην αριστερή μασχαλιαία χώρα και σε άλλα σημεία του σώματός του.

Οι αξιωματικοί της χωροφυλακής που ασχολήθηκαν αμέσως μετά και με αυτή τη δολοφονία προβληματίστηκαν για το ποιος μπορεί να δολοφόνησε τον κτηνοτρόφο. Κλήθηκαν και εξετάστηκαν πολλά άτομα από τις αντιμαχόμενες οικογένειες, αλλά δεν ήταν εύκολο να βρουν άκρη, επειδή αυτόπτης μάρτυρας του φονικού δεν υπήρχε. Με ενδείξεις και εικασίες δεν μπορούσαν να συλλάβουν και να παραπέμψουν στη δικαιοσύνη κάποιον συγκεκριμένα.

Τελικά, για την τρίτη κατά σειρά δολοφονία, σύμφωνα με το παραπεμπτικό βούλευμα, κατηγορήθηκε και παραπέμφθηκε σε δίκη ο Γιάννης Β., 54 χρονών, κτηνοτρόφος, συγγενής του δράστη του πρώτου φονικού.

Το μακελιό με τη χειροβομβίδα

Αλλά η συμφορά δεν έκλεισε με τις τρεις δολοφονίες, όπως πίστεψαν τότε πολλοί κάτοικοι στα Βορίζια. Ακολούθησε κάτι τόσο τραγικό, ώστε κανένας δε θα μπορούσε να το προβλέψει ή και να το φανταστεί!

Ήταν το πραγματικό μακελιό με τη χρήση χειροβομβίδας τύπου Μιλς. Από την έκρηξη βρήκαν τραγικό

θάνατο τρία άτομα και τραυματίστηκαν δεκατέσσερα.

Νεκροί ήταν οι: Μηλιά Χ., Ηρακλής Χ. και Δόξα Χ., και τραυματίες οι: Αρτεμισία Φρ., Αντώνης Χ., Γιάννης Χ., Μανώλης Φρ., Γεωργία Φρ., Κωνσταντίνος Κ., Μανώλης Φ., Ευσεβία Φ., Μανώλης Χ., Κατερίνα Φρ., Μαρία Κ., Κατερίνα Χ., Ελευθερία Χ., και Κλεάνθη Φρ.

Ως δράστης του μακελειού συνελήφθη και παραπέμφθηκε στη δικαιοσύνη ο Θεοχάρης Λ., 29 χρονών και στενός συγγενής του τρίτου νεκρού, του Μιχάλη Λ., που είχε βρεθεί δολοφονημένος σε δρόμο των Βοριζίων.

Ας δούμε πώς διαδραματίστηκε αυτή η πολύνεκρη φάση της βεντέτας με τη χειροβομβίδα, λίγη ώρα μετά τον εντοπισμό του τρίτου δολοφονημένου.

Σύμφωνα με τα ρεπορτάζ των εφημερίδων εκείνης της περιόδου, αλλά και τα αδιάσειστα στοιχεία που παραθέτει στο βιβλίο του *Λόγω τιμής* ο αείμνηστος δικηγόρος στην Κρήτη Δημήτρης Ξυριτάκης (Αθήνα, Μελάνι, 2011), μετά τις τρεις πρώτες δολοφονίες ο Θεοχάρης Λ. πήγε στο σπίτι της θείας του Μαρίας, όπου είχε κρύψει μια χειροβομβίδα. Τη βρήκε και την πήρε και στη συνέχεια κατευθύνθηκε προς το σπίτι του δολοφονημένου δασοφύλακα. Στο σπίτι εκείνη την ώρα υπήρχαν πολλοί συγχωριανοί του, υπολογίζονταν τότε σε περίπου εξήντα άτομα, και κυρίως συγγενείς του άτυχου άντρα. Η σορός του βρισκόταν μέσα στο σπίτι και οι γυναίκες μοιρολογούσαν ασταμάτητα.

Και μια λεπτομέρεια που προκύπτει από τη δικαστική διερεύνηση της υπόθεσης:

Ο Θεοχάρης, που είχε τη χειροβομβίδα στην τσέπη

του, για να φτάσει στο σπίτι του νεκρού δασοφύλακα και να την εκσφενδονίσει, δεν πήγε κανονικά από τον δρόμο. Αναρριχήθηκε στη στέγη ενός γειτονικού σπιτιού. Από εκεί, περπατώντας στις άλλες στέγες, έφτασε πάνω από την αυλή του σπιτιού του δασοφύλακα. Στο σημείο αυτό έβγαλε από την τσέπη του τη χειροβομβίδα, τράβηξε την περόνη, την απασφάλισε και την πέταξε με στόχο την ανοιχτή πόρτα και το εσωτερικό του σπιτιού, όπου βρίσκονταν η σορός και οι συγγενείς του δασοφύλακα. Όμως η χειροβομβίδα προσέκρουσε στο πέτρινο ανώφλι της πόρτας, αναπήδησε και εξερράγη στην αυλή του σπιτιού, με ολέθρια αποτελέσματα!

Αξίζει εδώ να αναφέρω ότι η σύλληψη του Θεοχάρη Λ. από τη χωροφυλακή έγινε πέντε μέρες μετά το μακελειό και, συγκεκριμένα, την 1η Σεπτεμβρίου 1955. Σύμφωνα με τα δημοσιεύματα της εποχής, το απόσπασμα της χωροφυλακής τον εντόπισε πρωινή ώρα σε αγροτικό οικίσκο φιλικής του οικογένειας στο διπλανό χωριό. Παρά το γεγονός ότι ήταν οπλισμένος, δεν πρόβαλε καμιά αντίσταση κατά τη σύλληψή του. Όπως είπαν τότε οι χωροφύλακες, το μόνο που τους είπε ήταν: «Και φοβόσαστε ρε να με πιάσετε τη νύχτα και περιμένατε να ξημερώσει;».

Στην κατοχή του οι αστυνομικοί βρήκαν και κατέσχεσαν ακόμη μια χειροβομβίδα, μια ξιφολόγη και μια δεσμίδα φυσιγγίων πιστολιού. Σε άλλο σημείο βρήκαν κι ένα περίστροφό του.

Τα αίτια της βεντέτας

Πολλά γράφτηκαν εκείνη την περίοδο για το πώς ξεκίνησε η βεντέτα και γι' αυτά τα τραγικά που ακολούθησαν. Οι τοπικές εφημερίδες, αλλά και οι υπόλοιπες σε όλη την Ελλάδα, ασχολήθηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα με τη συγκεκριμένη υπόθεση, ωστόσο εδώ θα αναφέρω μόνο την επίσημη δικαστική εκδοχή και, συγκεκριμένα, τι αναφέρει σχετικά το παραπεμπτικό βούλευμα.

Το υπ' αριθμόν 389/1955 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Ηρακλείου, με το οποίο παραπέμφθηκαν σε δίκη οι κατηγορούμενοι μετά από εισήγηση του τότε εισαγγελέα Ιωάννη Γεωργακά, αναφέρει ως προς τα αίτια ότι:

Ο Μανούσος Β. απεφάσισε εν ψυχρώ την θανάτωση του Ιωάννη Φρ. επειδή ο τελευταίος, με την ιδιότητα του δασοφύλακα, κατέλαβε τον κατηγορούμενον Μανούσο Α. εντός του χωρίου Βορίζια Καινουργίου, ασχολούμενον με την φόρτωση ενός φορτηγού αυτοκινήτου καυσοξύλων, άτινα είχε υλοτομήσει άνευ αδείας εκ του δημοσίου δάσους. Εις παρατήρηση του δασοφύλακος ότι θα μηνυθεί διά την πράξιν του ταύτην, ο διαληφθείς κατηγορούμενος, παρόντος και του πρώτου ανιψιού του Μανούσου Β. εξύβρισεν αυτόν χυδαιότατα...

Ο λαθρουλοτόμος κατηγορούμενος φοβηθείς ότι ο Ιωάννης Φρ., όστις είχε μεταβεί την επομένη των ύβρεων εις Γρηγοριάν ένθα και ο αστυνομικός σταθμός, ήτο ενδεχόμενο να τον καταμηνύσει διά

την παράνομον υλοτομία και την εξύβρισιν, ηρώ-
τησε τον αγροφύλακα του χωριού Ιωάννη Κ. εάν
εγνώριζε τον λόγο της μεταβάσεως του δασοφύ-
λακος εις Γρηγοριάν. Και εις αρνητικήν αυτού
απάντηση πρόσθεσε: «Αυτός επήγγε να δώσει μή-
νυση για τα ξύλα και τις κουβέντες που του είπα,
αλλά θα στον κανονίσω εγώ γαμώ την πουτάνα
του...». Έκτοτε ο Μανούσος Α. έτρεφεν άσπονδον
μίσος κατά του δασοφύλακος και απεφάσισεν
όπως τον εξοντώσει. Προς τούτο και διά της επι-
βολής και του παλικαρισμού του, παρεκίνησε τον
πρώτον ανιψιόν του Μανούσο Β. όπως φονεύσει
τον Ιωάννη Φρ. όστις ετόλμησε να παρατηρήσει
αυτόν διά την παράνομον υλοτομίαν.

Η δίκη στην Αθήνα

Για τα φονικά στα Βορίζια κινήθηκαν γρήγορα οι δια-
δικασίες και, πριν συμπληρωθεί χρόνος, ορίστηκε η
δίκη για τις 15 Ιουνίου 1956. Η υπόθεση δεν εκδικά-
στηκε στην Κρήτη, από τον φόβο επέκτασης της πολύ-
νεκρης βεντέτας. Διεξήχθη στο Β΄ Κακουργιοδικείο
Αθηνών, επί της οδού Σανταρόζα.

Όπως ήταν επόμενο, τα μέτρα ασφαλείας της τότε
Αστυνομίας Πόλεων ήταν δρακόντεια. Κι αυτό γιατί
υπήρχε κίνδυνος να συνεχιστεί η βεντέτα και στην
Αθήνα.

Από νωρίς το πρωί οι συνάδελφοι δημοσιογράφοι
βρίσκονταν έξω από την αίθουσα του Κακουργιοδικείου

και κατέγραφαν τα γεγονότα. Σύμφωνα με τα ρεπορτάζ των εφημερίδων, μια μεγάλη ομάδα μαυροφορέμων γυναικών με ανέκφραστα πρόσωπα διέσχιζαν τους διαδρόμους του δικαστηρίου και ζητούσαν από τους αστυνομικούς να τις αφήσουν να μπουν στην αίθουσα. Ήταν οι σύζυγοι, οι αδερφές και γενικά οι στενές συγγενείς των θυμάτων της φοβερής βεντέτας. Οι έλεγχοι στην είσοδο ήταν εξονυχιστικοί.

Στο εδώλιο του κατηγορουμένου κάθισαν συνολικά, όπως ανέφερα πιο πάνω στη λίστα, έξι άτομα που κατηγορούνταν ως φυσικοί ή ηθικοί αυτουργοί για τις έξι δολοφονίες και τις δεκατέσσερις απόπειρες ανθρωποκτονίας στα Βορίζια.

Πρόεδρος του δικαστηρίου ήταν ο Ι. Πρωτονοτάριος, ενώ την εισαγγελική έδρα κατείχε ο Ι. Σκρέκας.

Η δίκη διήρκησε δεκατρείς μέρες· άρχισε στις 15 Ιουνίου 1956 και η απόφαση εκδόθηκε στις 28 του μήνα.

Ο αξιόλογος συνάδελφος του *Βήματος* και αργότερα των *Νέων Μανώλης Μαθιουδάκης*, που κάλυπτε τότε τη δίκη, έδωσε μια εικόνα για το τι επικρατούσε στην αίθουσα του δικαστηρίου. Έγραφε ότι στην αίθουσα του Κακουργιοδικείου έβλεπε κανείς την απίστευτη έχθρα μεταξύ στενών συγγενών, έβλεπε μάρτυρες να έρχονται και να καταθέτουν τρομοκρατημένοι και κατηγορούμενους με βλέμμα πλημμυρισμένο από μίσος!

Παρόμοιες εικόνες έδιναν συνάδελφοι και σε άλλες εφημερίδες της Αθήνας.

Μετά την εξέταση των μαρτύρων κατηγορίας και υπεράσπισης, απολογήθηκαν οι κατηγορούμενοι. Πρώ-

τος απολογήθηκε ο Μανούσος Β., ο οποίος ισχυρίστηκε ότι ήταν μεθυσμένος κι ότι είχε καταναλώσει μεγάλες ποσότητες κρασιού και τσικουδιάς. «Επί είκοσι επτά ώρες πίναμε κρασί και τσικουδιά εγώ και η παρέα μου» είπε χαρακτηριστικά.

Για τον φόνο του δασοφύλακα ισχυρίστηκε ότι τον μαχαίρωσε επειδή, μόλις συναντήθηκαν, εκείνος άρχισε να τον βρίζει. Όμως ένας συγχωριανός του, που ήταν μαζί με τον δασοφύλακα στο τραπέζι, είχε καταθέσει τα εξής: «Ο δασοφύλακας καθόταν σ' ένα κούτσουρο και είχε γυρισμένη την πλάτη του προς τον δρόμο. Σε μια στιγμή βλέπω τον Μανούσο Β. να τον πιάνει από τα μαλλιά, να τον σέρνει και να τον σφάζει. Εσηκώθηκα αμέσως να προλάβω το κακό αλλά ήταν αργά». Ο εισαγγελέας ρώτησε τον μάρτυρα αν είχε προηγηθεί λογομαχία μεταξύ τους και ο μάρτυρας απάντησε ότι δεν είχαν μιλήσει καθόλου οι δυο τους.

Ο δεύτερος κατηγορούμενος, Μανούσος Λ., αρνήθηκε ότι έβαλε τον Μανούσο Β. να σκοτώσει τον δασοφύλακα για τα καυσόξυλα.

Ο κατηγορούμενος Ζαχαρίας Χ. αρνήθηκε ότι σκότωσε τον δεκαοχτάχρονο Μανούσο. Τις κατηγορίες που τον βάραιναν αρνήθηκε και ο Θεοχάρης Λ., ο οποίος ισχυρίστηκε ότι δεν είχε ρίξει αυτός τη χειροβομβίδα στο σπίτι του δασοφύλακα. Το ίδιο και οι άλλοι δύο κατηγορούμενοι, αρνήθηκαν ότι είχαν οιαδήποτε σχέση με τις δολοφονίες και τις απόπειρες.

Μετά τις απολογίες, αγόρευσε ο εισαγγελέας και στη συνέχεια αγόρευσαν οι συνήγοροι. Η διαδικασία ολοκληρώθηκε. Στις οκτώ και τέταρτο το βράδυ της

28ης Ιουνίου 1956 το δικαστήριο εξέδωσε την απόφασή του, σύμφωνα με την οποία:

Ο Μανούσος Β. καταδικάστηκε σε κάθειρξη είκοσι ετών και σε χρηματική ποινή 2.000 μεταλλικών δραχμών για τη δολοφονία του δασοφύλακα, ο Ζαχαρίας Χ. καταδικάστηκε σε κάθειρξη δέκα ετών για τον φόνο του δεκαοχτάχρονου στο μπαλκόνι του σπιτιού του ιερέα και ο Θεοχάρης Λ. σε κάθειρξη είκοσι πέντε ετών και καταβολή 15.000 δραχ. ως αποζημίωση για ψυχική οδύνη για τη ρίψη της χειροβομβίδας που σκότωσε τρεις και τραυμάτισε δεκατέσσερις συγχωριανούς του.

Επίσης, καταδικάστηκε σε φυλάκιση δυόμισι ετών ο Στέφανος Κ. για κατοχή πυροβόλου όπλου και χειροβομβίδας.

Οι ένορκοι κήρυξαν αθώους τους δύο άλλους κατηγορούμενους, Μανούσο Λ., που κατηγορείτο για ηθική αυτουργία στον φόνο του δασοφύλακα, και τον Γιάννη Β., που κατηγορείτο για τη δολοφονία του Μιχάλη Λ., του άντρα που είχε βρεθεί νεκρός σε δρόμο του χωριού. Στην αθώωση του Γιάννη Β. ο εισαγγελέας της έδρας εναντιώθηκε και είχε ζητήσει από τους τακτικούς δικαστές να κηρύξουν την απόφαση των ενόρκων πεπλανημένη.

Σύμφωνα με τα δημοσιεύματα των εφημερίδων, οι κατηγορούμενοι άκουσαν την απόφαση του δικαστηρίου κάποιοι χωρίς να αντιδράσουν, ενώ άλλοι με δυσαρέσκεια. Στο τέλος της δίκης ο καταδικασθείς σε εικοσαετή κάθειρξη Μανούσος Β., που είχε ξεκινήσει τη βεντέτα, παραπονέθηκε στους συναδέλφους δημοσιογράφους ότι δεν τον βοήθησαν και είπε: «Την πάτησα ο έρρημος...».

Ένας συνάδελφος, για να τον παρηγορήσει, του είπε να μη στενοχωριέται κι ότι θα βγει γρήγορα από τη φυλακή. Ο Μανούσος κούνησε το κεφάλι του και απάντησε: «Εμένα μου λες... Όταν θα βγω θα 'μαι γέρος και δε θα με κοιτάνε πια τα κορίτσια! Αυτό με καίει εμένα...».

Τελικά ο Μανούσος Β. αποφυλακίστηκε στις 27 Ιανουαρίου του 1968, ενώ ο Θεοχάρης Λ., που είχε καταδικαστεί με τη μεγαλύτερη ποινή των είκοσι πέντε ετών, αποφυλακίστηκε περίπου δεκαπέντε χρόνια μετά την καταδίκη του.

Ταβέρνα δίπλα στη φυλακή

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτής της φοβερής βεντέτας, αξίζει να σας αναφέρω κι ένα άλλο γεγονός που σχετίζεται με έναν από τους πρωταγωνιστές της.

Ο Μανούσος Β., σύμφωνα με δημοσιεύματα της εποχής, μετά την αποφυλάκισή του έβαλε τέλος στις βεντέτες και στα μίσση και γύρισε σελίδα στη ζωή του. Έκανε διάφορες δουλειές και, αργότερα, αυτός ο πρώην κατάδικος, πραγματοποίησε κάτι που ονειρευόταν από πολύ καιρό και το είχε θέσει ως στόχο. Τι ήταν αυτό; Πήγε και άνοιξε ταβέρνα πλάι στον μαντρότοιχο των φυλακών Αλικαρνασσού, όπου είχε εκτίσει την ποινή που του είχε επιβληθεί από το Κακουργιοδικείο.

Λέγανε τότε ότι, κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού του στη φυλακή, είχε συνάψει πολύ καλές σχέσεις και έπιασε φιλίες με πολλούς συγκατατούμενούς του, με

τους δεσμοφύλακες, καθώς και με το υπόλοιπο υπαλληλικό προσωπικό των φυλακών.

Γράφανε τότε οι συνάδελφοι δημοσιογράφοι:

Το γλεντάει ο Μανούσος! Δε θέλει να αποχωρισθεί τη φυλακή. Θέλει να είναι κοντά με τους ανθρώπους που έζησε μαζί τους τόσα χρόνια μέσα στα κελιά. Έστησε, λοιπόν, την απλή ταβέρνα του δίπλα στη φυλακή και πίνει το ρακί του και τρώει τα κοφίδια του σε κρητικά τσιμπούσια. Αυτά τα τσιμπούσια τα οργανώνει για τους φίλους του και τους δεσμοφύλακες της φυλακής Αλικαρνασσού. Δε θέλει να τους ξεχάσει ποτέ...

Αξίζει, τέλος, να αναφέρω κι ένα ανέκδοτο που πολυσυζητήθηκε στην Κρήτη και το συζητάνε ακόμη και σήμερα.

Κάποτε επισκέφτηκε τον Μανούσο Β. στη φυλακή ο πατέρας του, ένας Κρητικός με σημαντική δράση στην Εθνική Αντίσταση, και ακολούθησε ο εξής διάλογος:

ΠΑΤΕΡΑΣ: *Ίντα κάνεις, παιδί μου Μανούσο;*

ΜΑΝΟΥΣΟΣ: *Εγώ, πατέρα, είμαι καλά. Πες μου όμως, ίντα κάνουν οι χωριανοί μας;*

ΠΑΤΕΡΑΣ: *Ντα ήφησες μωρέ κιανένα ζωντανό;*

Αυτή ήταν η πολύνεκρη βεντέτα που απασχόλησε την κοινή γνώμη για καιρό στην Κρήτη αλλά και στην υπόλοιπη Ελλάδα.